

Geçiş Dönemi Adaletinin Birleşik Bir Kuramına Doğru*

Stephen Winter¹

Özet

Bu makale, kurulu demokrasilerde geçiş dönemi adaletinin kuramsallaştırılmasını savunur. Makale, Yeni Zelanda'daki bir örnekten yola çıkarak geçiş dönemi adaletinin meşrulaştırıcı bir tanımını ortaya koymak için liberal kuramı kullanır. Bu tanım, kurulu demokrasilerin geçiş dönemi adaletini arzulamasını eleştirenleri yanıtlama imkânı sunmakla kalmaz, aynı zamanda geçiş dönemi adaletinin bir kuram olarak tutarlılığına karşı çıkanlara da bir cevap oluşturur. Rejimsel geçişin meşrulaştırılması, geçiş dönemi adaletinin şüphesiz tek rolü olmasa da önemli bir işlevidir ve geçiş dönemi adaletinin birleşik bir siyasi kuramı için kaynaklar sağlar.

Anahtar kelimeler: geçiş dönemi adaleti, meşruluk, geçiş, yerli halklar, liberalizm

Giriş

Kimi zaman “tarihsel adalet” sorunları olarak da adlandırılan ağır hak ihlallerinin mirasına verilen resmî yanıtlar genellikle ikiye ayrılır. Bir yanda, savaş ya da otoriteryanizmden –paradigmatik geçiş dönemi adaleti bağlamında– çıkan yönetimlerin uygulamaları vardır; diğer yanda ise kurulu demokrasilerin telafi uygulamaları durur. Yakın zamanda kurulu demokrasilerin hayata geçirdiği telafi örnekleri arasında, savaş zamanında enterne edilen Japon Amerikalılar programı, “Avustralya'nın Yerli Halklarına

* İngilizce orijinalinden *Hafıza Merkezi* adına Azer Keskin tarafından çevrilmiştir.

¹ Kıdemli okutman, Siyasal Çalışmalar Bölümü, Auckland Üniversitesi. Email: s.winter@auckland.ac.nz. Xavier Marquez'e, Kathy Smits'e, Tiziani Torresi'ye, Rob Jubb'a, Karl Widerquist'e ve derginin hakemlerine, yazının çeşitli müsveddeleri ve taslakları üzerine yaptıkları önemli yorumları için teşekkür etmek isterim. Yeni Zelanda'daki Wellington Victoria Üniversitesi ile ABD'deki Columbia Üniversitesi konferans izleyicilerine de minnettarım.

Özür”, ve Yeni Zelanda'nın Waitangi Anlaşması süreci sayılabilir. Resmî özür, tazminat, resmî anmalar ve hakikat komisyonları gibi belirli uygulamalar ve kurumlar tarihsel adaletsizliğin bu iki türü için ortaktır. Bu ortaklıklardan yola çıkan yazarlar, kurulu demokrasilerin telafi politikalarını tarif etmek için geçiş dönemi adaletinin kavramsal araçlarını kullanmaya başlamıştır.²

Fakat kurulu demokrasilerde geçiş dönemi adaletini kuramsallaştırma projesi iki direniş biçimiyle karşı karşıyadır. Birincisi, kurulu demokrasilerde geçiş dönemi adaleti uygulamalarının varlığının, geçiş dönemi adaletini bir kavram olarak çürüten bir kanıt olduğunu öne sürer. Eğer kurulu demokrasiler geçiş dönemi adaleti denen şeyi uyguluyorsa ve bu devletler geçiş dönemi devletleri değilse, *geçiş dönemi* adaletinin kavramsal olarak kendine özgü bir tarafı yoktur. “Sıradan” adalet biçimlerinin bir uzantısı olarak geçiş dönemi adaletinin tutarlı ve ayrı bir kuramsal aygıtı cezbetmesine gerek yoktur.³ Geçiş dönemi adaleti savunucuları buna, kurulu demokrasilerin, geçiş dönemi adaleti uyguladıklarını iddia etseler de, ne savaştan çıkmakta ne de tanım itibarıyla demokrasi *haline gelmekte* olduklarından geçiş dönemi adaleti uygulamadıklarını öne sürerek yanıt verirler; zira ilgili kurumlar “siyasi bir geçişin bir parçası olarak kurulmamışlardır”.⁴ Bu eleştiriler, kurulu demokrasilerde yerleşik yapısal adaletsizliklerin paradigmatik örneklerden ödünç alınan, zamanla sınırlı modellere kıyasla daha uzun süreli ve esaslı çabalar gerektirdiği argümanlarıyla desteklenir.⁵ “Geçiş dönemi olmayan” geçiş dönemi adaleti, kestirme yoldan yüzeysel çözüm sunan geçiş dönemi retoriğiyle iddia sahiplerini kandırma riski taşır.⁶

Her iki direniş çizgisi de kurulu demokrasinin, “geçiş dönemi olmayan bir alan olarak kaldığı” ve burada demokratik, “idealize edilmiş bitiş noktası”nın halihazırda var olduğu konusunda anlaşır.⁷ Bu makale bu iddiaya karşı çıkar. Kurulu demokrasiler,

---

² Örneğin, Anne Orford, ‘Commissioning the Truth,’ *Columbia Journal of Gender and Law* 15(3) (2006): 851–883; Fionnuala Ní Aoláin ve Colm Campbell, ‘The Paradox of Transition in Conflicted Democracies,’ *Human Rights Quarterly* 27(1) (2005): 172–213; Will Kymlicka, ‘Transitional Justice, Federalism and the Accommodation of Minority Nationalism,’ *Identities in Transition: Challenges for Transitional Justice in Divided Societies*, der. Paige Arthur (Cambridge: Cambridge University Press, 2011) içinde; Rosemary Nagy, ‘The Scope and Bounds of Transitional Justice and the Canadian Truth and Reconciliation Commission,’ *International Journal of Transitional Justice* 7(1) (2013): 52–73.

³ Eric A. Posner ve Adrian Vermeule, ‘Transitional Justice as Ordinary Justice,’ *Harvard Law Review* 117(3) (2004): 761–825; Christine Bell, ‘Transitional Justice, Interdisciplinarity and the State of the “Field” or “Non-Field,”’ *International Journal of Transitional Justice* 3(1) (2009): 5–27.

⁴ Priscilla B. Hayner, *Unspeakable Truths: Confronting State Terror and Atrocity* (New York: Routledge, 2002), 17. Ayrıca bakınız, Rosemary Nagy, ‘Transitional Justice as Global Project: Critical Reflections,’ *Third World Quarterly* 29(2) (2008): 275–289.

⁵ Paige Arthur, ‘How “Transitions” Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice,’ *Human Rights Quarterly* 31(2) (2009): 321–367.

⁶ Andrew Woolford, ‘Transition and Transposition: Genocide, Land and the British Columbia Treaty Process,’ *New Proposals: Journal of Marxism and Interdisciplinary Inquiry* 4(2) (2011): 67–76; Elizabeth Povinelli, ‘Cunning of Recognition: Real Being and Aboriginal Recognition in Settler Australia,’ *Australian Feminist Law Journal* 11(3) (1998): 3–27; Damien Short, ‘Australian “Aboriginal” Reconciliation: The Latest Phase in the Colonial Project,’ *Citizenship Studies* 7(3) (2009): 291–312; Andrew Schaap, ‘Reconciliation as Ideology and Politics,’ *Constellations* 15(2) (2008): 249–264; Courtney Jung, ‘Canada and the Legacy of the Indian Residential Schools: Transitional Justice for Indigenous People in a Non-Transitional Society,’ Arthur içinde, 1 numaralı dipnot; Robert Sparrow, ‘History and Collective Responsibility,’ *Australasian Journal of Philosophy* 78(3) (2000): 346–359; James Tully, ‘The Struggles of Indigenous Peoples for and of Freedom,’ *Political Theory and the Rights of Indigenous Peoples*, der. Duncan Ivison, Paul Patton ve Will Sanders (Cambridge: Cambridge University Press, 2000) içinde.

⁷ Robyn Green, ‘Unsettling Cures: Exploring the Limits of the Indian Residential School Settlement

meşrulaştırıcı rejimlerinde köklü değişimler biçiminde geçiş dönemi süreçlerinden geçebilir ve geçmektedir. Makalenin ilk bölümü, kurulu bir devlette bir geçiş dönemi siyaseti örneğini, *hapū Ngāti Tuwharetoa* (Bay of Plenty/Bolluk Körfezi) ile Yeni Zelanda Waitangi Anlaşması'nı ele alır.⁸ İkinci bölüm, geçiş dönemi adaletinin meşrulaştırıcı bir tanımını ortaya koymak üzere liberal kuramdan yararlanır. Meşruluk kuramı, geçiş dönemi adaletinin bağımsız bir kavramı olarak yeterince araştırılmamıştır; dolayısıyla üçüncü bölüm de Waitangi sürecinin, geçiş döneminde meşrulaştırmayı nasıl ortaya koyduğunu gösterir.

Makalenin birbiriyle bağıntılı iki amacı vardır. Birincisi sınıflandırıcıdır ve kurulu demokrasilerde telafinin bir geçiş dönemi adaleti biçimi olabileceğini öne sürer. Yaygın kurumsal biçimlerin, geçiş dönemi koşullarının, meşrulaştırıcı işlevlerin ortaya çıkışı ve paradigmatik eleştirilere maruz kalınması kurulu demokrasilerin telafi uygulamalarının bir geçiş dönemi adaleti biçimi olduğu argümanını oluşturur. Ancak daha esaslı çalışma, bunların müşterekliklerinin temeliyle –adaleti geçiş dönemi adaleti yapanın ne olduğuyla– ilgilidir. Makale, geçiş dönemi adaleti kuramıyla ilgili şu iddiaları takip eder: meşrulaştırıcı rejimlerdeki değişimlerin geçiş dönemi politikalarını oluşturduğu, bir devletin ağır haksızlıklarının o devletin meşruluğuna yük olduğu ve geçiş dönemi adaletinin bunu çözmek için çalıştığı.

Makalede “meşru” teriminin ve onun farklı biçimlerinin belli birtakım siyasi nedenlere, (aşağıda daha ayrıntılı tartışılan) siyasi otoriteyi destekleyen nedenlere atıfta bulunduğunu dikkate almak, makaleyi kuramsal bir çalışma olarak netleştirmeye yardımcı olabilir. Bu kullanım, bir nüfusun devletçe desteklenen alışkanlıkları, fikirleri ve inançları açısından meşruluğun tanımını yapan Weberci anlatılardan keskin bir şekilde farklıdır.⁹ Bu sosyolojik yaklaşım çok etkilidir ve geçiş dönemi adaletini devlet ile vatandaşları arasında bir iletişim biçimi olarak temsil eden “dışavurumcu” kuramların zeminini oluşturur. Makale, kurulu demokrasilerin geçiş dönemi arzularını retorik bir kandırmaca olarak eleştirenlere yanıt vermek için telafiyi “akli uygulama” olarak

---

Agreement,' *Canadian Journal of Law and Society* 27(1) (2012): 129.

⁸ *Hapū*, (genel anlamıyla söylersek) Māori'lerde kuşaktan kuşağa aktararak gelen siyasi bir karakterdir. Bazen Ngāti Tuwharetoa ki Kawerau da denilen Ngāti Tuwharetoa (Bay of Plenty/Bolluk Körfezi), çok daha büyük (30,000'in üzerinde üyesi olan) Ngāti Tuwharetoa *iwi* oluşumu içindeki bir *hapū* grubudur. Adından belli olduğu gibi, Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) sahilde merkezliken, daha büyük *iwi*, merkezî Kuzey Adası'nın göllerini ve dağlarını kapsar. 2006 nüfus sayımında 5,151 kişi Ngāti Tuwharetoa soyu olduğunu belirtmiştir; ancak anlaşma yasası 3,000 civarında kişiyi *hapū* üyesi olarak göstermiştir. *Hapū* daha büyük *iwi*'nin münferit bir altkümüsi değildir; Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi), Bolluk Körfezi sahilindeki komşu Ngāti Awa ile önemli soy ve siyaset ilişkileri içindedir. Hem Ngāti Awa, hem de Ngāti Tuwharetoa burada tartışılmayan başka anlaşmaların taraflarıdır. Yeni Zelanda'nın Waitangi sürecini geçiş dönemi olmayan bir süreç olarak ele alan çalışmalar için, bakınız: Richard S. Hill ve Brigitte Bonisch-Brednich, 'Politicizing the Past: Indigenous Scholarship and Crown – Māori Reparations Processes in New Zealand,' *Social and Legal Studies* 16(2) (2007): 163–181; Richard Boast, 'The Waitangi Tribunal and Transitional Justice,' *Human Rights Research Journal* 4 (2006): 1–13. Bunun karşısındaki pozisyon için bakınız: Meredith Gibbs, 'Apology and Reconciliation in New Zealand's Treaty of Waitangi Settlement Process,' *The Age of Apology: Facing Up to the Past*, der. Mark Gibney, Rhoda E. Howard-Hassman, Jean-Marc Coicaud ve Niklaus Steiner (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2008) içinde.

⁹ Örneğin, Richard A. Wilson, 'Justice and Legitimacy in the South African Transition,' *The Politics of Memory and Democratization*, der. Alexandra Barahona De Brito, Carmen Gonzalez Enriquez ve Paloma Aguilar (New York: Oxford University Press, 2001) içinde; Carole Blackburn, 'Producing Legitimacy: Reconciliation and the Negotiation of Aboriginal Rights in Canada,' *Journal of the Royal Anthropological Institute* 13(3) (2007): 621–638.

anlamanın nasıl bir kaynak sağladığını gösterir. Son olarak, meşruluk kuramı iki tür tarihsel adaletsizliği, hem birbirleriyle hem de daha geniş liberal politik devlet kuramıyla birleştirmenin bir yolunu sunar. Bu kuramsal tutarlılık, geçiş dönemi adaletinin sıradan bir dizi uygulama için “bir etiketten ibaret” olduğunu öne sürenlere bir yanıt oluşturur.¹⁰ Rejimsel geçişin meşrulaştırılması, geçiş dönemi adaletinin şüphesiz tek rolü değildir ancak bu, geçiş dönemi adaletinin birleşik siyasi kuramı için kaynak sağlayabilecek önemli bir işlevdir.

Geçiş Dönemi Kavramı

Geçiş dönemi kavramı “geçiş dönemi adaleti tartışmalarında her zaman kaygan olmuştur”.¹¹ Bu kısmen iki paradigmatic biçimin bulunmasından kaynaklanır: savaştan barışa geçiş ve otoriteryanizmden demokrasiye geçiş. Son yıllardaysa geçiş dönemi kavramının sosyal ve politik hayatta kapsamlı bir değişim olarak tanımlanması yaygınlaşmaktadır. Bu gelişme, geçiş dönemi çalışmalarında “onarıcı adalet” kuramının yükselmesi ve aynı zamanda sosyal uzlaşma ve travma sonrası iyileşmeye olan ilgi ile ilişkilidir. Kapsamlı bir bakış açısı, kurbanların gündelik deneyimlerini kuramın merkezine koyar.¹² Bu bakış açısına göre, adaletin uygulanması geçişsel olacaksa, kurbanların günlük yaşamlarını değiştirmelidir. Kapsamlı bir perspektif, kurulu demokrasilerin sağladığı tarihsel adaleti eleştirmek için deneyimsel bir zemin sağlar. Bu programların halkın genel fikir veya davranışları üzerinde derin etkisi nadiren olur ve otoritenin haksızlıklarının kurbanları genellikle ekonomik ve politik olarak marjinalleşmiş olarak kalır. Geçiş dönemi adaletinin, radikal ve kapsamlı toplumsal değişimi içermesi gerektiğini kabul edersek, kurulu demokrasilerin geçiş dönemi adaletiyle meşgul olmadığı görüntüsü ortaya çıkar.

Fakat kapsamlı bir siyasi geçiş kavramı, kayda değer bir demokratikleşmenin geçiş oluşturabileceği konusundaki genel fikir birliğine terstir. Arjantin'deki gibi paradigmatic örneklerin geçişsel oldukları açık değildir, çünkü buradaki toplumsal değişim radikaldir. Arjantin'in otoriteryanizmden demokratik yönetime geçişi, büyük ölçekli politik ve sosyal eşitsizliklere dokunmamıştır. Bu daha minimalist bakış açısına göre, kapsamlı bir sosyal değişim etkisi yaratmaktaki başarısızlık, geçiş dönemi tanımını reddetmek yerine geçiş dönemi adaletinin tek sonuç olmadığını bize hatırlatır. Geçiş dönemi sonrasına dair birkaç ütopya vardır. Eğer gerçek siyasi süreçleri tarif eden bir geçiş dönemi kavramı istiyorsak, daha kısıtlayıcı bir tanıma ihtiyaç duyarız.

Geçiş dönemi çalışmalarında minimalist geleneği temsil eden Ruti Teitel'e göre, bir geçiş döneminin belirleyici ögesi “devlet iktidarının altında yatan ve bu iktidarı meşrulaştıran ilkelere normatif bir değişimdir.”¹³ Geçiş dönemi adaleti üzerine Teitel'in kısıtlamasını takip eden siyasi kuramımız, siyasi otoritenin ifasını –devletin meşrulaştırıcı rejimini– gerekçelendiren nedenlerdeki değişikliklere odaklanır.¹⁴ Bu algılama biçimi iki avantaj sunar. Birincisi, kamusal meşrulaştırıcı rejimlerdeki değişiklikler üzerine kuramsal

¹⁰ Bell, 2 numaralı dipnot, s.13.

¹¹ Bronwyn Anne Leebaw, ‘The Irreconcilable Goals of Transitional Justice,’ *Human Rights Quarterly* 30(1) (2008): 101.

¹² Margaret Urban Walker, *Moral Repair: Reconstructing Moral Relations after Wrongdoing* (New York: Cambridge University Press, 2006).

¹³ Ruti G. Teitel, *Transitional Justice* (New York: Oxford University Press, 2000), 213.

¹⁴ Cf. Stephen D. Krasner, ‘Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables,’ *International Organization* 36(2) (1982): 185–205.

olarak odaklanmak, demokratik olmayan siyasi biçimlerden demokratik olanlara geçiş ile geçiş dönemi adaleti arasındaki işbirliğini yakalar; ancak bu kuramsal odaklanma, liberal demokrasinin değerlerinin, geçiş dönemi kavramını bizzat tanımlamasına gerek bırakmayacak kadar da kapsamlıdır. İkincisi, meşrulaştırıcı nedenlere odaklanmak, kavramı, kapsamlı anlatılarla ilişkili kişisel, genellikle duygusal veya davranışsal koşullarla ilişkilendirmez. Liberal siyasi kuram böyle bağlantılardan şüphe duyar. İnsanların telafi uygulamalarına doğal olarak farklı tepkiler verdiğini kabul eden liberalizm, ilgisini kamusal alanla sınırlar.

Yeni Zelanda örneği kavramsal argümanı geliştirmeye yardımcı olacaktır. Geçen 50 yıl içinde Māori'ler ile Yeni Zelanda devleti arasındaki ilişkiler radikal değişikliklerden geçmiştir. Bu değişiklikler arasında belki de en önemlisi, Waitangi Anlaşması'nın Yeni Zelanda'nın kurucu belgesi olarak yeniden gözden geçirilmesidir. 1840 anlaşması dört hüküm içerir: Māori'ler Yeni Zelanda'da Britanya yönetimini tanıyacak, Māori toprağı edinme hakkına yalnızca Kraliyet sahip olacak, Māori'lere Britanya tebaası olarak muamele edilecek ve Britanya Māori'lerin siyasi ve mülkiyet haklarını tanıyacak.¹⁵ Zamanında Yeni Zelanda'nın Magna Carta'sı olarak tarif edilen anlaşma, adalardaki Britanya egemenliğinin birincil meşrulaştırıcı temeliydi.¹⁶

19. yüzyılın sonlarında, Yeni Zelanda devletinin meşruluğunun temsili, anlaşmaya giderek daha az, Avrupa'dan çıkan uygarlığın artan üstünlüğüne ise daha çok dayandı.¹⁷ 1877'de Yeni Zelanda Yüksek Mahkemesi Māori'leri "ilkel barbarlar" olarak tarif ederek, Waitangi Anlaşması'nın "basit bir butlan olarak görülmesi" gerektiğini belirtti.¹⁸ Bu durum, bir yüzyıldan daha fazla bir zaman pek değişmeden böyle kaldı.¹⁹ Anlaşmanın Yeni Zelanda'nın anayasal tahayyülünden dışlanması, genel olarak Māori siyasetinde (Māori sıfatıyla) iz bıraktı. Bu yanlış tanıma, Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) mağdurlarının yaşadıkları da dahil bir dizi ağır haksızlığa neden oldu.

Waitangi Anlaşması'nı hiçbir Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) *rangatira*'sı (şefi) imzalamadı ve Britanya yasasının onların topraklarında on yıllar boyunca ancak sözde uygulaması oldu.²⁰ 1860'larda Avrupa'nın yerleşim yerleri yeni alanlara sokulunca, Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) toprak satışını kısıtlamak üzere kurulan koalisyonda diğer Māori'lere katıldı. Bunun sonucunda ortaya çıkan gerilim, bir dizi silahlı çatışmayla patlak verdi.²¹ 1865'te, yaklaşık 500 silahlı kişiden oluşan bir Kraliyet keşif grubu Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) bölgesine girdiğinde, özellikle bu tartışmayla ilgili olarak bir durum ortaya çıktı. Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) direnince, Kraliyet *hapū*'yu

¹⁵ Bu hükümler üzerinde, oyalanmamızı gerektirmeyecek, yoruma dayalı anlaşmazlıklar vardır.

¹⁶ Paul McHugh, 'The Lawyer's Concept of Sovereignty, the Treaty of Waitangi, and a Legal History of New Zealand,' *Sovereignty and Indigenous Rights: The Treaty of Waitangi in International Contexts*, der. William Renwick (Wellington, New Zealand: Victoria University Press, 1991) içinde; Paul McHugh, *The Māori Magna Carta: New Zealand Law and the Treaty of Waitangi* (New York: Oxford University Press, 1992).

¹⁷ James Belich, *Making Peoples: A History of the New Zealanders from Polynesian Settlement to the End of the Nineteenth Century* (Auckland: Allen Lane, Penguin Press, 1996).

¹⁸ *Wi Parata v. Bishop of Wellington* [1877] 3 NZ Jur (NS) 72.

¹⁹ Tartışma için bakınız, Michael Belgrave, *Historical Frictions: Māori Claims and Reinvented Histories* (Auckland: Auckland University Press, 2005); Andrew Sharp, 'The Treaty in the Real Life of the Constitution,' *Waitangi Revisited: Perspectives on the Treaty of Waitangi*, der. Michael Belgrave, Merata Kawharu ve David Williams (Melbourne: Oxford University Press, 2005) içinde.

²⁰ İmzacılar arasında Ngāti Tuwharetoa'nın iki merkezî adasının *rangatira*'sı vardı: Iwikau Te Heuheu Tukino III ve Te Koroiko.

²¹ Tartışma için bakınız, Waitangi Mahkemesi, *Ngāti Awa Raupatu Raporu* (1999).

isyanla itham etti ve topraklarına el koydu. Kraliyet, el koyulan toprakların çeyreğinden daha azını, az sayıda bireyin özel mülkiyeti olarak (*hapū* mülkü olarak değil) sonraki onyıllarda geri verdi. Bu bireysel tapular daha sonra 19. yüzyıl sonlarında Kraliyet'e satıldı.

Toprağa el koymalar otoritenin bir haksızlığıydı. Devlet bu icraatlarını, devleti içindeki çatışmalardan koruma, itaatsiz bir bölgede kanunu dayatma ve Avrupa uygarlığını yayma olarak meşrulaştırdı.²² Daha geniş bağlamı içinde Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) deneyimi, Yeni Zelanda'nın genel asimilasyoncu rejiminin bir parçasıydı.²³ Devlet, ilkel Māori ekonomik ve hukuki yapılarını devre dışı bırakmayı amaçladı. Böylece toprağa yıkıcı bir şekilde el koymasının yanında, yeni bireysel arazi kullanım hakkıyla da (devletin seçtiği) birkaç bireyin, geleneksel yiyecek kaynakları, barınma ve ilaç için önemli olan ve ruhani değer taşıyan alanlara ortak erişimi kısıtlayan biçimlerde *hapū* kaynaklarını harcamasına izin verdi.²⁴ Yeni mülkiyet rejimi, bataklık kurutulması ve jeotermal güç üretimi gibi bölgenin çevresini bozan ve çoğu *hapū* üyesini ekonomik olarak marjinalleştiren yeni endüstriyel etkinliklere imkân sağladı.²⁵ Bunlar otoritenin istismarlarıydı –devletin yanlışlığını inkâr ettiği ve belli ki siyasi otoritenin gerekçe bulma gücüyle benimsetilmiş haksızlıklar.

İşler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişmeye başladı. Michael Ignatieff'in “haklar devrimi” dediği şey, başka kurulu demokrasilerle birlikte Yeni Zelanda'yı da radikal dönüşümle karşılaştırdı.²⁶ Yeni bir meşrulaştırıcı siyasi eşitlik söylemi (çok geçmeden Britanyalılığı sona eren) her vatandaşın aynı sivil haklara ve iş olanaklarına sahip olmasını, eşit siyasi söz hakkını ve adil siyasi tanınmayı gerektirdi. Uygarlık üstünlüğü iddialarının reddedilmesi, meşrulaştırıcı rejimin haklı gösterdiği eşitsizliklerin sona erdirilmesi anlamına geliyordu. Tabii ki ilgili değişiklikler yavaş yavaş gerçekleşti ve eksik kaldı; yeni rejimin de kendi sorunları vardı. Devletin vatandaş eşitliğini nasıl gözeteceği ve sağlayacağı, veya bunu uygun biçimde gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği belli değildi ve ciddi adaletsizlikler devam ediyordu. Bunlar önemli komplikasyonlardı. Bu argümanla ilgili daha temel bir nokta vardı. Radikal ve esaslı bir değişim gerçekleşti.

Michael King 20. yüzyılın son kısmını Māori-devlet ilişkilerinde “bir devrim” olarak niteler.²⁷ Fakat tıpkı diğer geçiş dönemi koşullarında olduğu gibi, devrim yeterli değildi. Avrupalı üstünlüğünün reddi, Yeni Zelanda devletinin meşrulaştırıcı temellerini kısmen ortadan kaldırmıştı. Yeni Zelanda'nın “Magna Carta”'sı boşluğu doldurmaya yardımcı olacak malzemeyi sunuyordu. 1974'te Yeni Zelanda Waitangi Günü'nü tanıdı ve bu gün artık kaldırılan, devletin doğuşunu kutlayan milli bayram olan Dominion and Empire Days'in (Sömürge ve İmparatorluk Günleri'nin) yerini aldı. 1975'te Waitangi Anlaşması Yasası devlete “Waitangi Anlaşması'nın ilkelerini gözetme ve onaylamayı” taahhüt ettirdi.²⁸ Bir “kurucu belge”²⁹ olarak anlaşma “Kraliyet'in egemenliği elde edişi için yerli

²² Michael King, *The Penguin History of New Zealand Illustrated* (Auckland: Penguin Books, 2003).

²³ Andrew Armitage, *Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada, and New Zealand* (Vancouver: University of British Columbia Press, 1995).

²⁴ Waitangi Mahkemesi, 20 numaralı dipnot.

²⁵ A.g.e.

²⁶ Michael Ignatieff, *The Rights Revolution* (Toronto: House of Anansi Press, 2000).

²⁷ King, 21 numaralı dipnot.

²⁸ Treaty of Waitangi Act (Waitangi Anlaşması Yasası) (1975).

halktan meşruluk istediği ve karşılığında belli güvenceler verdiği³⁰ bir toplumsal sözleşme olarak tekrar düşünüldü. Ancak geçiş dönemi bir sorunla karşılaştı. Yeni rejim, anlaşmanın Māori'lerle ilgili güvencelerini siyasi temeli olarak gösteriyordu, fakat devlet yüz yıldır bu yükümlülüklerini yerine getirmiş değildi. 1984'te Waitangi Anlaşması Yasası, 1840'tan beri devlet tarafından yapılmış her türlü sözleşme ihlaline karşı tazminat talebinde bulunmaya da izin verecek biçimde değiştirildi; bu da şimdiki Waitangi çözüm anlaşması sürecini doğurdu.

Yeni Zelanda siyasetinin, geçiş dönemi özellikleri taşıdığı yönündeki başlangıç argümanını Ngāti Tuwaretoa (Bolluk Körfezi) çözüm anlaşmasına bakarak sonuçlandırabiliriz. Aşağıda daha ayrıntılı tartışıldığı gibi belge, Yeni Zelanda'nın geçiş döneminin kanıtlarını sunar. Parlamentonun resmî özrü, Kraliyet'in, artık Yeni Zelanda'nın temeli sayılan normlarını ihlal etmesinin özrüdür: "Kraliyet Waitangi Anlaşması'nın ihlallerinden ötürü derin esef duymakta ve bunlar için koşulsuz olarak özür dilemekte" ve Avrupalı yerleşimi yoluyla "Kraliçe'nin otoritesini kurmak ve sürdürmek" üzere tasarlanarak topraklara el koyulmasının geçmişteki gerekçelerini kabul etmemektedir.³¹ Bu beyan, geçiş dönemi adaleti süreçlerinde, devletin haksızlıklarına tanık olmanın ve bunları kayıt altına almanın önemine vurgu yapılmasının (ifade edilmeyen) nedenlerinden birine tekabül eder. Devletin yaptığı haksızlıklarının geçmişteki gerekçelerinin ortaya konması ve kınanması süreci, artık bunlara karşı olan mevcut rejimi geçiş sürecinin başlangıç noktası olarak belirler. Aynı zamanda geçiş dönemi adaletinin yanıt verdiği, ya da aşağıda yanıt verdiğini ileri sürdüğümüz, otoritenin yaptığı haksızlıklar sorununu kurar.

İddia, Yeni Zelanda'nın geçiş dönemi siyasetiyle meşgul olduğudur. Yeni Zelanda Teitel'in bahsettiği "normatif değişikliği" ve paradigmatik geçişlerle yakın benzerlikleri olan, süregelen "geçiş dönemi siyaseti" biçimlerini deneyimlemektedir.³² İlgili değişimlerin kademeli, kümülatif, tartışmalı ve belki de tamamlanmamış olması çözümlemeyi engellemez. Geçiş dönemi çalışmaları "uzatmalı geçiş dönemleri"ne alıştıktır ve yukarıda da belirtildiği gibi, az sayıda geçiş dönemi sonrası ütopyası vardır.³³ Dahası, meşrulaştırıcı rejim üzerindeki dar odak, Yeni Zelanda'nın kurulu demokrasisinin geçiş dönemi karakterini ortaya koyarken, aynı zamanda bu ve diğer önemli paradigmatik geçişler arasındaki önemli ayrımlar için de yer bırakır.

---

²⁹ Kabine Bürosu, 'On the Constitution of New Zealand: An Introduction to the Foundations of the Current Form of Government,' *Cabinet Manual 2008* içinde, <http://www.cabinetmanual.cabinetoffice.govt.nz/node/68> (10 Şubat 2013'te erişildi).

³⁰ *New Zealand Māori Council v. Attorney-General* (Yeni Zelanda Māori Konsülü v. Başsavcı) [1987] 1 NZLR 641, 673.

³¹ Ngāti Tuwaretoa (Bay of Plenty) Claims Settlement Act (Ngāti Tuwaretoa İddiaları Anlaşma Yasası) (2005), bölüm 1, §§ 10, 15.

³² Tarif edilen 'elit reformu' modeliyle benzerlikler için: Ingrid Nifosi, 'A New Conceptual Framework for Political Transition: A Case Study on Rwanda,' *L'Afrique Des Grands Lacs: Annuaire 2004-2005*, der. Stefaan Marysse ve Filip Reyntjens (Paris: L'Harmattan, 2005), 72 içinde.

³³ Todd Eisenstadt, 'Eddies in the Third Wave: Protracted Transitions and Theories of Democratization,' *Democratization* 7(3) (2000): 4.

Otorite ve Devletin Yaptığı Haksızlıklar Sorunu

Geçiş dönemi adaleti, rejim değişikliği bağlamında “sistemik veya yaygın insan hakları ihlallerine bir yanıt”tır.³⁴ Paradigmatik bağlamlar geçiş dönemi kurumlarının ayırt edilmesini kolaylaştırır: Bunlar, geçişin kaldırmayı amaçladığı siyasi biçimlerle bağlantılı sistemik insan hakları ihlalleriyle ilgilenen kurumlardır. Kurulu demokrasi bağlamı daha fazla kesinlik ister. İnsan hakları ihlallerinin sistemik olması için ne olması gerekir? Haksızlığı sistemikleştiren etkenlerden biri, devlet politikasında yerleşik olmasıdır. Bu sistemikleşme biçimi, zarar veren politikaları genellikle egemen meşrulaştırıcı rejime referansla gerekçelendirir. Otorite tarafından yapılan bu haksızlıklar belirgin ve önemli bir siyasi sorun yaratır. Charles Mills'in ısrar ettiği gibi, otorite tarafından yapılan haksızlık bir *sapma* değildir; daha ziyade ilgili temel normlara bağlı kalır ve bu normları uygular.³⁵ Devletin yaptığı haksızlıklar kabul görmüş zorunlu ahlaki standartları ihlal etmez. Daha ziyade, vatandaş-devlet ilişkileri rejiminin kendisi sapkındır.

Çözümlememiz siyasal otorite ile siyasal meşruluğu birbirinden ayırır. Siyasal *otorite*, devletin pratik nedenler yaratma gücüdür; kanuna, neden yaratma statüsünü veren şeydir.³⁶ Siyasal otoritenin karakteristik biçimi, iktidara garantili gücünü sağlar. Siyasal ilkeleri tanımlayan yasa ve düzenlemelerin dayandığı siyasal otorite, ne kadar kötücül olursa olsun her devlet tarafından tanınır. Devletin yaptığı haksızlıklara özel statüsünü siyasal otorite verir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, siyasal *meşruluk*, siyasal otoritenin ifasını gerekçelendiren nedenleri içerir. Bir devletin kanun ve düzenlemeleri tebliğ etmesi ve uygulaması caiz olduğunda meşruluğu vardır; meşruluk vatandaşların siyasal otoriteyi kabul etme nedenleriyle ilişkilidir. Siyasal meşruluk tarihsel olarak belirlenir, en azından kısmen. Devlet kurumlarının, resmî dairelerin ve eylemlerin normatif değerlendirmeye açık bir tarihi vardır. Her yeni Sezar Cumhuriyet'i koruma sözü verir. Ama bu iddia ilk ileri sürüldüğünde bir tarif değil, bir öngörüdür ve meşruluğun güvencesi layıkıyla verilemez. Devletler zamanla meşruluk kazanabilir veya kaybedebilir. Erdemli hareketler meşruluğun gelişmesine katkı sağlarken, kötücül hareketler meşruluğa yük olur, ağır haksızlıklar ise devletin, haksızlığa uğrattıkları karşısında otoritesini aşındırır. Meşruluk ile otoritenin yaptığı haksızlık arasındaki antitez, devletin yaptığı haksızlıkların, devrimi kabul edilebilir kılabilmesinin bir nedenidir. Fakat devrim, yükü hafifletmeyebilir.

Meşruluk ve Geçiş Dönemi Adaleti

Geçiş dönemi adaleti, rejim geçişi bağlamında, devlet, otoritenin yaptığı haksızlıkları telafi etmeyi amaçladığında var olur. Fakat nasıl iş görür? Liberal siyasi kuram anahtar işlevleri tekrar kurmamızda bize yardımcı olabilir. Tıpkı meşruluğun geçiş dönemi adaletinin tek işlevi olmaması gibi, liberal söylem de tabii ki tek meşrulaştırıcı seçenek değildir. Yukarıda Yeni Zelanda'nın savaş öncesi dönemindeki uygarlıkçı rejimi tartıştık; diğer örnekler teokratik, faşist, faydacı ve komünist rejimleri kapsar. Bunları

---

³⁴ International Center for Transitional Justice, *What Is Transitional Justice?*, <http://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Transitional-Justice-2009-English.pdf> (10 Şubat 2013'te erişildi).

³⁵ Charles W. Mills, *The Racial Contract* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1997).

³⁶ David M. Estlund, *Democratic Authority: A Philosophical Framework* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008).

reddetmenin nedenleri üstünde durmaya gerek yoktur; liberal kuramın da kendi utanç verici tarihi vardır. Devletlerin tarihsel meşruluğundan farklı olarak, bir siyasal kuramın kabul edilebilirliği bir tarih meselesi değil, bir hakikat meselesiyken, “liberal-demokratik makinedeki emperyalist hayalet”ten³⁷ kuşku duymak yerindedir. Bizimkisi “kulağı çekilmiş bir liberalizm”dir.³⁸ Her birimizin birbirimize pratik ahlaki nedenler sunduğu ve her birimizin bu eşitliğe saygı göstermekle yükümlü olduğumuz inancıyla başlar. Bu anlamda, zayıf bir liberal kuramdır (aşağıya bakınız). Yine de insanlara neden başka türlü muamele etmemiz gerektiğini gösteren iyi nedenler ortaya sürülene kadar, başlangıç önermeleri olarak eşitlik ve yükümlülük “postkolonyal” bir liberalizm için geçici bir temel sunar.³⁹

Meşruluk kuramının öğeleri geçiş dönemi adaleti kuramı içerisinde yaygındır, fakat bunlar genellikle sosyolojik açıdan anlaşılır. Örnek olarak Pablo de Greiff'in bir makalesi, bizim tanımımızla pek çok paralelliği olan bir geçiş dönemi adaleti kuramının hatlarını çizer.⁴⁰ De Greiff geçiş dönemi adaletinin nihayetinde uzlaşmış ve demokratik bir devleti amaçladığını ileri sürer. Geçiş dönemi adaleti, vatandaşların güveninin ve sivil tanınmanın kurumsal koşullarını yaratarak bu amaçlara doğru ilerler. Vatandaşların güveni ve sivil tanınma, uzlaşmış ve demokratik devletlerin gerekli koşulları olduğundan, geçiş dönemi adaletinin bu ara hedefleri tesis etmesi nihai amaçları destekler. De Greiff ekonomik gelişme, idari reform, haklara saygı, demokratik katılım, tanınma ve hukukun üstünlüğü sorularını ele alır –bunlar liberal kuramın klişeleridir. De Greiff kuramının merkezine norm tasdikini koyduğunda ise anlatılarımız birbirinden ayrılır: “Geçiş dönemi adaleti önlemleri –işe yaradığı durumlarda– sadece norm-tasdiki kapasitelerine bağlı olarak işe yarar”.⁴¹ Vurgu, tanımlayıcı işlevlerdedir. İletişime yönelik bu rol, De Greiff'in uzlaşmanın 'tutumsal boyutu' ile ilgili kaygısına tekabül eder.⁴² Geçiş dönemi adaleti tüm vatandaşlara devletin “güvenilirliği”ni bildirir; devlet ahlakındaki iyileşmeleri gösterir ve böylece siyasi kurumlara güveni onarmaya çalışır.⁴³

Geçiş dönemi adaleti çalışmaları yapanlar meşrulaştırmayı bir nüfusun alışkanlıklarının, fikirlerinin ve inançlarının istikrar sağlayıcı etkilerini ortaya çıkarmak olarak tarif ederler. Bu odak anlaşılabilir. Belli alışkanlık ve inançlar, yeni siyasi biçimleri güvenceye almaya yardımcı olur.⁴⁴ Yeni bir hükümeti onaylayan bir nüfus, o hükümeti desteklemeye daha yatkın olur ve (örneğin vergi ödemek gibi) belli davranışların telkini devlet kurumlarını güçlendirebilir. De Greiff gibi bazı bilim insanları, geçiş dönemi adaletinin, geçmiş siyasi biçimleri kınayarak ve yenisinin erdemlerini sergileyerek, halk desteğinin tanımlayıcı işlevleri yoluyla çeşitli biçimlerde ortaya çıkmasına yaradığını ileri sürerler. Fakat iletişime yönelik bir çözümleme, eleştirel bilimi, geçiş dönemindeki

³⁷ Michael Freeman, 'Historical Injustice and Liberal Political Theory,' Gibney vd. içinde, 7 numaralı dipnot, s. 52.

³⁸ Jeff Spinner-Halev, *Enduring Injustice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 187.

³⁹ Cf. Duncan Ivison, *Postcolonial Liberalism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).

⁴⁰ Pablo de Greiff, 'A Normative Conception of Transitional Justice,' *Politorbis* 50(3) (2010): 17–29.

⁴¹ A.g.e., 22.

⁴² A.g.e., 26. De Greiff bu tutumun içeriği hakkında belirsizdir, fakat devlet kurumlarına güvenmekle ilgilidir. Başka bir yerde şöyle der: 'bir kuruma güvenmek... onu oluşturan kuralların, değerlerin ve normların katılımcılar tarafından paylaşıldığını bilmektir'. Bakınız, Pablo de Greiff, 'The Role of Apologies in National Reconciliation Processes: On Making Trustworthy Institutions Trusted,' Gibney vd. içinde, 7 numaralı dipnot, s. 126.

⁴³ De Greiff, 39 numaralı dipnot, s. 20.

⁴⁴ Jeff Spinner-Halev, 'Democracy, Solidarity and Post-Nationalism,' *Political Studies* 56(3) (2008): 604–628.

meşrulaştırmayı kuşkuyla ele almaya teşvik eder. Kanaat oluşturma genellikle sömürülecek olanların desteğini toplama aracıdır. Veya belki daha az kötü niyetli olarak, meşrulaştırmayı hegemonyacı, marjinalleştirici söylemlerin geliştirilmesiyle eş tutar. İki durumda da devlet geçiş dönemi adaletini 'adaletsiz toplumsal ilişkilerin yeni biçimlerini oluşturmak ya da eski biçimlerini güçlendirmek' için kullanabilir.⁴⁵

Buna tezat olarak bu makale, siyasi meşruluk anlatısının inanç ve davranışa değil, gerekçelendirmeye dayandığını ileri sürer. İnanç ve alışkanlıklar sosyolojik olgular oldukları sürece kendilerini geçerli kılamazlar.⁴⁶ Dolayısıyla, meşrulaştırma bir nüfusu ikna etmek demek değildir; tanımlayıcı roller ne otoritenin yaptığı haksızlıkların yarattığı sorunu ne de geçiş dönemi adaletinin bunu çözmeye çalışma biçimini yakalayabilir. Bizim mantığa dayanan odağımız duygusal meseleleri –genellikle failin samimiyetine ve iddia sahiplerinin tepkisine dair endişeler– vurgulayan geçiş dönemi adaleti kuramlarıyla da tezat oluşturur. Liberal siyasi kuram (Nietzsche'nin “soğuk canavarların en soğuğu” olarak tarif ettiği) devletten onarıcı samimiyet duygusunu vermesini istemez.⁴⁷ Telafinin bütün iddia sahipleri tarafından kabul edilmesini de gerektirmez. İddia sahipleri telafi önlemlerinin yeterliliği hakkında doğal olarak anlaşmazlığa düşecektir, ki bu da idealize edilmiş, gerçek fikir birliği gibi bir hedefi bile imkânsız (ve apolitik) bir görev haline getirir. Her halükarda, siyasi düzenin gerekçelendirilebilir olması için, duygusal ya da davranışsal olguları doğrudan değiştirmeyi hedefleyememesi gerekir. Bizim tanımımız bunun yerine insanların belli biçimlerde hissetmesine ya da belli davranışlar göstermesine yol açan nedenlere bakar. Kamusal alanın ilkeli esası, temelde mantıkla ilgilidir. Dolayısıyla liberal kuramın odağı, meşruluğun daha başka iki mefhumu arasındaki etkileşimdir: birincisi, otorite ve egemen söylemsel rejim arasındaki ilişkiler, ikincisi de siyasi kuramın geleneksel kaygısı olan ilkeli gerekçelendirme.

Bu daha öte iki meşruluk mefhumu hakkında daha fazla bir şeyler söylemek gerekiyor. Söylemsel olandan başlayarak, John Horton, siyasi otoritenin gerekçelendirilmesini, devlet kurumlarının meşrulaştırıcı bir rejime ne kadar iyi uyabildiğine dair yargılar olarak tarif eder.⁴⁸ Fakat söylemsel bir rejim tarafından desteklenen gerekçelendirmeler hatalı olabilir. Avrupalının üstünlüğü kavramları etrafında inşa edilen bir meşrulaştırıcı rejim örneği olarak Yeni Zelanda, yargıda anlaşmanın onay görmek bağlamında inançta kesişmeden daha geçerli olmadığını gösteriyor. Soruna bakmanın bir yolu, Horton'un anlatısında, devletin egemen bir söylemsel rejimle uyuşan hareketlerinin gayrimeşru olduğunu söylemenin anlamsız olduğunun farkına varmaktır. Ancak bu mümkün olmalıdır. Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sında, Dünya Devleti'nin politikaları zevk odaklı gerekçelendirmelere dayanan bir söylemle uyuşur, ama bu, otoritesine destek değildir.⁴⁹ Soma tedarikinin devleti meşrulaştırabildiği bir kuramda bir terslik vardır.

İlkeli bir bakış açısından, onaylama ve söylem uyuşması meşruluğun *kanıtıdır*, ama meşruluğu oluşturmaz. İlkelerle rejimler arasındaki ayrımı korumanın bir nedeni, makul

⁴⁵ Woolford, 5 numaralı dipnot, s. 70.

⁴⁶ G. A. Cohen, 'Facts and Principles,' *Philosophy and Public Affairs* 31(3) (2003): 211–245.

⁴⁷ Friedrich Nietzsche, *Thus Spake Zarathustra*, çeviren Thomas Common (Raleigh, NC: Alex Catalogue, 1999), 24.

⁴⁸ John Horton, 'Political Legitimacy, Justice and Consent,' *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 15(2) (2012): 129–148.

⁴⁹ Aldous Huxley, *Brave New World* (New York: Bantam Books, 1968). Cf. 16. bölümdeki Batı Avrupa Dünya Denetçisi'nin konuşması.

anlaşmazlık olgusudur. Bir söylemi paylaşan vatandaşlar arasında belli bir programın devleti meşrulaştırdığı ya da gayrimeşrulaştırdığı konusunda makul çerçevede anlaşmazlıklar olabilir. İkinci bir neden ise, ilkesel olanı söylemsel olandan ayırmanın zorluğudur. Başka yorumların yanlış olduğunu düşünmek, tercih ettiğimiz seçeneğin ilkesel temellerini kurmaktan daha kolaydır. Kulağı çekilmiş liberalizmimiz, en sağlam temellendirilmiş yargılarımızdan bile kuşku duyar. Son olarak, söylemden bağımsız ilkelerin yokluğunda, söylemlerin eleştirisinin nasıl olabileceğini görmek zordur. Meşruluğun ilkesel bir kavramsallaştırılması, yalnızca telafinin makul anlaşmazlık karşısında nasıl meşrulaştırıcı olabileceğini anlamamız için vazgeçilmez değildir; aynı zamanda rölativizme düşmekten kaçınmak isteyen bir eleştiri kuramı için de aynı derecede önemlidir. İlkeler, geçiş dönemi adaletinin uygulanışının eleştirel olarak değerlendirilmesi için kriterler sağlar.⁵⁰

Meşruluğa dair üç kavrayışı belirledik; istikrar sağlayıcı inanç ve alışkanlıklarla ilgili sosyolojik kaygı, kabul gören söylemsel rejimlerin gerekçelendirme potansiyeli ve siyasi otoritenin ilkesel geçerliliği. Devletin bunların her birine ne kadar nail olabileceği birbirinden bağımsız olarak değişir. Daha ilkesel bir meşruluğu yürürlüğe koymak, istikrar sağlayıcı inanç veya söylemsel uyuma seviyelerini düşürebilir. Kurumsal gerçeklerle gerekçelendirici söylem arasındaki boşlukların, söylemle ilkeler arasındaki başka boşluklarla ilgili kuşkularımızla birleşerek, herhangi bir devletin tam olarak meşru olduğu konusunda bizi kuşkuya düşürdüğünü söylememiz şimdilik yeterlidir.

Evrensel Tanım

Geçiş dönemi politikaları meşrulaştırıcı rejimlerdeki radikal değişimlerden oluşur; dolayısıyla kuramımız söylem üzerindeki ve içerisindeki değişimlere odaklanır. Geçiş dönemi adaletinin devleti nasıl meşrulaştırdığını göreceksak, sağlam bir meşruluk kuramına ihtiyacımız var. Ancak egemen olan liberal meşruluk söylemi değerlerin çoğulluğunu içerir ve bu değerlerin nasıl düzenlenmesi gerektiği hakkında makul anlaşmazlıklar vardır.⁵¹ Makul argümanlar bu değerlere farklı öncelikler verebileceği gibi, her değerın doğasına dair de makul biçimde anlaşmazlığımız olabilir. Siyasi meşruluğun derinden tartışmalı olmasının nedeni budur. Başarılı siyasi düzenler çoklu, tezat ifadeler alan sağlayarak meşru otorite temelinde çatışmayı kurumsallaştırır. Bizim tanımımız böyle bir etkileşimi tarif etmez. Tartışmamız başlıca dört söylemsel öğe için evrensel tanımı önerir: “rasyonel tercih”, “adalet”, “özyönetim” ve “vatandaşça tanınma”.⁵² Bu geçiş dönemi adaletiyle ilgili bir argüman olduğundan (ve

---

⁵⁰ Bu formülasyonu bir *IJTJ* hakemine borçluyum.

⁵¹ Yeni bir “alanın durumu” tartışması için bakınız, Emanuela Ceva ve Enzo Rossi, ‘Introduction: Justice, Legitimacy and Diversity,’ *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 15(2) (2012): 101–108.

⁵² Bahsi geçen tartışma hakkındaki en itibarlı kaynaklar şunlardır: Thomas Hobbes, *Leviathan Parts I and II* (New York: Macmillan, 1958); Robert A. Dahl, *Democracy and Its Critics* (New Haven, CT: Yale University Press, 1989); Ronald Dworkin, *Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000); John Rawls, *Political Liberalism: With a New Introduction and the ‘Reply to Habermas’* (New York: Columbia University Press, 1996); Estlund, 35 numaralı dipnot; Bernard Williams, ‘Realism and Moralism in Political Theory,’ *In the Beginning Was the Deed*, der. Geoffrey Hawthorn (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005) içinde; Jeremy Waldron, ‘Theoretical Foundations of Liberalism,’ *Philosophical Quarterly* 37(147) (1987):127–150; Allen Buchanan, ‘Political Legitimacy and Democracy,’ *Ethics* 112(4) (2002): 689–719; Jean-Jacques Rousseau, *On the Social Contract*, der. Roger D. Masters, çeviren Judith R. Masters (New York: St Martin’s

gerekçelendirme kuramlarının en iyisi olmadığından), yalnızca devletin yaptığı haksızlıkların gayri meşrulaştırıcı etkilerini ve geçiş dönemi adaletinin buna yanıt verme biçimini değerlendirecek ölçütler kurmamız gerekir. Bu bölümde dört evrensel değer her biri tarif edilecek ve sonra geçiş dönemi adaletinde teorisinde nasıl ortaya çıktıkları gösterilecektir.

Siyasi bir düzen, varlığında yokluğuna göre daha iyi durumdaysanız rasyonel olarak tercih edilir. Hobbesçu gelenekte meşru bir siyasi düzen, bir dizi üstünlüklü fırsat sunarak bireyin çıkarlarına hitap eder. Karşılaştırma temeli önemlidir. Hobbes, herhangi bir devletin kaotik alternatifini tahammül edilemez olarak karakterize eder, böylece siyasi düzenin herhangi bir biçimine izin verir.⁵³ Ama başka makul temeller vardır ve Hobbesçu standart, sapkın çıkarımlar olmaması için incelikli gelişmeyi gerektirir. Siyasi meşruluk tarihsel olarak somutlaşmış temellere bağlıdır. Devletin eylemleri, insanlara kendi makul beklentilerine kıyasla çok daha kötü fırsatlar dayatıyorsa, o zaman devlet daha az meşrudur. Yukarıda tartışıldığı gibi, topraklara el konulması Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi'nin) yaşam koşullarına ciddi zarar vermiştir. Mülkiyet hakları yasasındaki değişikliklerle daha geleneksel Maori ekonomik pratiklerinin marjinalleşmesi, Ngāti Tuwharetoa'ya (Bolluk Körfezi) zarar vermiştir. Yeni rejim yaşam koşullarına zarar verdiği için, *hapū*'nun daha önceki, Avrupalı olmayan siyasi biçimleri tercih etmesi makuldür.

Geçiş dönemi adaletinin tazminat gibi bazı yöntemleri, mağdurların yaşam koşullarını doğrudan iyileştirir. Fakat bu alanda geçiş dönemi adaletinin rolü, doğrudan materyal transferlerinden daha geniştir. Geçiş dönemi adaleti, devlet-kurumu inşasını teşvik eder. Kamu idaresini iyileştirmek, tüm vatandaşların yaşam koşullarını iyileştirmek üzere temellerin atılmasına yardımcı olur.⁵⁴ Düşük sosyoekonomik gelişmenin öncülü olan koşullar arasında genellikle adaletsizliğin getirdiği miraslar ve vatandaşlıkla ilgili kurumların başarısızlığı olduğundan, geçiş dönemi adaleti yolsuz memurları görevlerinden alarak, cezasızlığa son vererek ve bürokratik uygulamalarda reform yaparak ekonomik entegrasyonu ve büyümeyi kolaylaştırabilir.

İkinci meşrulaştırıcı değerimiz, bireysel haklarla ilgili dar anlamıyla adalettir. Lockeçu gelenek, devleti bağımsız bir adalet standardıyla belirlenen, yeterli bir sivil haklar alanını savunduğu derecede meşru olarak temsil eder.⁵⁵ Ama yeterli alan nedir? Çağdaş meşruluk kuramındaki en zor sorulardan biri, meşruluğun dağıtıcı adaletle olan ilişkisiyle ilgilidir. Bu ikisinin izomorf olması mantıksız görünür.⁵⁶ Tam bir meşruluk kuramının ilgili kapsamdaki bireysel çıkarlar, genel bir adalet kuramı ve siyasi meşrulukta söz konusu olan haklar alanı arasındaki sınırları ve bağlantıları çizmesi gerekir. Anlaşmazlıklara aracılık etmesi ve ötesini korumanın gereksiz, hatta gayri meşrulaştırıcı olduğu sınırları belirlemesi gerekir. Bizim evrensel tanımımız bu

---

Press, 1978); Charles Taylor, 'The Politics of Recognition,' *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, der. Amy Gutmann (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994) içinde.

⁵³ Hobbes, 51 numaralı dipnot.

⁵⁴ Pablo de Greiff, 'Articulating the Links between Transitional Justice and Development: Justice and Social Integration,' *Transitional Justice and Development: Making Connections*, der. Pablo de Greiff ve Roger Duthie (New York: Social Science Research Council, 2009) içinde.

⁵⁵ Cf. John Locke, 'Two Treatises of Government,' *Locke: Two Treatises of Government*, der. Peter Laslett içinde (Cambridge: Cambridge University Press, 1960).

⁵⁶ Enzo Rossi, 'Justice, Legitimacy and (Normative) Authority for Political Realists,' *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 15(2) (2012): 149–164.

arayıştan ayrılır. En iyi tanımlama bir kişinin asgari yeterlilikteki mülk, yaşam, vücut bütünlüğü, faillik ve kanuni prosedür haklarının ne olursa olsun hem devlete hem de bunlara zarar verecek başkalarına karşı eşit derecede korunmasını içerecektir.

Geçiş dönemi adaleti ile haklara saygı arasındaki bağlantılar çoğunlukla doğrudandır. Cezalandırıcı işlevlerine ek olarak geçiş dönemi adaleti, onarıcı adalet programlarının düzeltici haklara yanıt vermesinde olduğu gibi, genellikle doğrudan mağdurların haklarıyla ilgilidir. Fakat haklara saygı ile geçiş dönemi adaleti arasındaki ilişki, salt tazminattan daha sofistike olabilir. Geçiş dönemi adaleti kuramı, muzafferin adaletine ait güç siyasetinin içine düşmekten kaçınma mücadelesinde bireysel hakları titizlikle gözetir; pratikte bunu yapabilme yeteneğinin keskin biçimde sınırlanmış olduğunu bilse bile. Geçiş dönemi adaletinin kurumları, geçiş dönemi olmayan kurumlarından genellikle oldukça farklı olsa da, yaratıcı kanuni prosedür biçimlerini kullanırlar.⁵⁷ Son olarak, geçiş dönemi idari reformu, bireyleri hem devlet gücünün rastgele uygulanmasından hem de özel haksızlıklardan korumaya yardımcı olur.

Rasyonel tercih ve adalet argümanları devletin meşruluğu için araçsal dayanaklardır. Buna karşılık için stratejiler, politikanın kendisinin gerçekleştirdiği şeylerle ilgilidir. Bunun önemli bir örneği özyönetimdir. Yönetilenlerin yönetim sürecinde eşit ve anlamlı roller oynamasına olanak vermesi, meşru bir siyasi düzenin gerekli koşuludur. Modern devletlerin boyutları ve karmaşıklığı bunu zorlaştırdığından, en iyi sistemlerimiz sadece “kanunun muhataplarının ... kendilerini kanunu yazanlarla aynı zamanda anlamalarına” olanak sağlayan koşullara yaklaşabilir.⁵⁸ Yine de, halkın özyönetiminin değerine saygısı olmayan bir yönetim, meşruluğun bir koşulunu yerine getirmekte başarısız olur.

Geçiş dönemi kuramcıları bunun uygulanmasını sıklıkla demokratikleşmeyle özdeşleştirir. Daha somut olarak, geçiş dönemi adaleti uygulamasının insanları sivil toplumda etkili demokrasinin önkoşulları olan roller üstlenmeye teşvik ettiğini ileri sürerler. Hem Güney Afrika'da, hem de Sierra Leone'de geçmişte hakikat ve uzlaşma komisyonu üyesi olan Yasmin Sooka'nın 2006 tarihli bir raporu, geçiş dönemi adaletinin, seçim komisyonları ve insan hakları kurullarının çalışmaları yoluyla katılımcı bir vatandaşlık inşa etmeye çalıştığını ileri sürer.⁵⁹ Seçimlerin ötesine bakarsak, geçiş dönemi adaletini çevreleyen ve yürüten sivil toplulukların arasında, etkinlikleri sivil katılımı teşvik eden ve toplumsal kapital inşa eden, geniş yelpazede gruplar bulunur. Geçiş dönemi adaletinin bu zorlu ve karmaşık görevlerde ne kadar başarılı olduğu, son derece bağlamsal ve zor soruları getirir. Bizim için önemli olan nokta ise basittir: Geçiş dönemi adaleti demokratikleştirir.

Evrensel tanımımızın dördüncü ve son değeri vatandaşça tanınmadır. Siyasi bir düzen, uygun bir biçimde tanındığında meşrulaşır. Hegel ve Arendt gibi kuramcılara göre siyasi bir düzen, vatandaşlık için gerekli bir araçtır; uygun tanınma siyasi bir yapıyı gerektirir ve onun bir ürünüdür.⁶⁰ Fakat birey olma durumu pek çok biçimde kabul edilebilir.

⁵⁷ Jon Elster, *Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

⁵⁸ Jürgen Habermas, 'Equal Treatment of Cultures and the Limits of Postmodern Liberalism,' *Journal of Political Philosophy* 13(1) (2005): 3.

⁵⁹ Yasmin Sooka, 'Dealing with the Past and Transitional Justice: Building Peace through Accountability,' *International Review of the Red Cross* 88(862) (2006): 311-325.

⁶⁰ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Philosophy of Right*, çeviren T. M. Knox (Oxford: Clarendon Press, 1942); Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (San Diego, CA: Harcourt Brace Jovanovich, 1968).

Hangi vatandaşlık biçimlerinin derin etnik, dinî ve cinsiyet farklılıklarıyla uygunluk gösterdiği, veya gösterip göstermediği belirsiz kalmaktadır.⁶¹ Son dönemlerde bilim bu sorunları ele “hukukun egemenliği” kavramı aracılığıyla ele alır. Hukukun egemenliği karmaşık bir kavramdır. Burada sadece hukuken bir kişi olarak tanınmanın keyfi güç kullanımını dizginlediğine dair asgari noktayı ifade etmemiz yeterlidir. Hukuken bir kişi olmak, kanuna göre muamele görme talebine sahip olmaktır.⁶²

“Uzlaştırıcı” geçiş dönemi adaleti kuramı büyük ölçüde, kamusal tanınmanın siyasi potansiyeline dayanır. Geçiş dönemi adaleti, devletin haksızlığına uğrayan mağdurlarının, ülkenin değerli üyeleri olarak tanındıkları kurumların ortaya çıkmasını sağlar. Örneğin Jonathan Allen Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu (GAHUK) hakkında, “GAHUK bütün vatandaşların haysiyetinin eşit bir biçimde tanınması taahhüdünü gerçekleştirir,” diye yazar.⁶³ Aynı şekilde, hukukun egemenliği literatürde oturmuştur.⁶⁴ Geçiş dönemi adaleti hesap verilebilmesini ve güvenliği sağlamakla kalmaz; telafi taleplerini hukuka kodlayarak adaletsizlik mağdurlarını, hukuki bir rejimin, devleti hesap vermeye çağırma hakkı olan özgür tebaası olarak tanır.⁶⁵

Meşruluk kuramı ile geçiş dönemi adaleti arasındaki bağlantılar çok daha fazla ilgiyi hak ediyor ancak bu husus üzerinde daha fazla duramayacağız. Buradaki elzem nokta, geniş yelpazeli geçiş dönemi uygulamasının meşrulaştırıcı değerleri somutlaştırdığıdır. Bu bağlantılar, otoritenin yaptığı haksızlıklar nedeniyle siyasi meşruluğun aşındırılmasına geçiş dönemi adaletinin yanıt verme yoludur. Bu bölüm, meşrulaştırma tanımının, sıkça dile getirilen iki iddia için nasıl bir bakış açısı geliştirdiğini göstererek sonlanır. Birincisi, meşruluk büyük ölçüde çoğul olduğundan, tek boyutlu telafi önlemlerinin genellikle yetersiz olduğunu açıklar. Bu nokta, resmî özörlere referansla sıklıkla ortaya çıkar. Alıcılar, maddi tazminat gibi başka önlemlerle desteklenmedikleri takdirde, resmî özörleri “samimiyetsiz” bulurlar.⁶⁶ Anlatıma dayalı tanımlamalar bu yetersizliği, telafinin icrasında yoğunluğun eksik olması açısından açıklarken, bizim tanımlamamız farklı adalet biçimlerinin ayrı meşrulaştırıcı nedenleri uygulaması nedeniyle tek boyutlu önlemlerin yeterli meşruluk sağlamakta açıkça başarısız olduğunu ileri sürer. İkincisi, meşrulaştırma, geçmişle geleceğin görünürde çelişen taleplerini bağlantılandırarak köprü niteliğinde bir kavram sağlar. Bazı eleştiriler, tarihsel adalet taleplerinin, mevcut siyasi gündemleri kovalama araçlarından ibaret olduğunu ileri sürer.⁶⁷ Bu programlar, mevcut siyasi tüketimin dürüstlüğüne sağlamak için geçmişte kalmış (ve dolayısıyla güvenli) adaletsizlikleri kullanırlar. İlgili kaygılar, tarihsel adaleti, mesuliyet taşımayan kurban edilmesini teşvik etmekle ya da iştirakçi olmayanlara suç atfetmekle suçlar. Meşrulaştırma tanımı bu eleştirilere direnir. Meşruluk, otoritenin yaptığı haksızlıkların *tarihsel gerçekliği* nedeniyle yükü üstlenmiştir. Bu, tarihsel hasarları tabiatı gereği

⁶¹ Cf. Taylor, 51 numaralı dipnot.

⁶² L. T. Hobhouse, *Liberalism* (Londra: Williams and Norgate, 1911).

⁶³ Jonathan Allen, ‘Balancing Justice and Social Unity: Political Theory and the Idea of a Truth and Reconciliation Commission,’ *University of Toronto Law Journal* 49(3) (1999): 331.

⁶⁴ Report of the Secretary-General on the Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies, UN Doc S/2011/634 (2011).

⁶⁵ Tartışma için bakınız, David A. Crocker, ‘Truth Commissions, Transitional Justice, and Civil Society,’ *Truth v. Justice: The Morality of Truth Commissions*, der. Robert I. Rotberg ve Dennis Thompson (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000) içinde.

⁶⁶ Nick Smith, *I Was Wrong: The Meanings of Apologies* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 238.

⁶⁷ Povinelli, 5 numaralı dipnot.

önemli yapar. Ama aynı zamanda ilgi gerektiren sorun, bugünkü devletin meşruluğudur. Bu meşruluk sorunu bütün vatandaşları ilgilendirir.

Yeni Zelanda'da Geçiş Dönemi Adaleti

Bu bölüm, Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) paradigmatik adalet uygulamasının meşrulaştırıcı işlevleri açısından nasıl bir etkisi olduğunu göstererek, kurulu demokrasilerdeki geçiş dönemi adaleti lehinde olan argümanı sonuçlandırır. Argüman, kurulu demokrasilerin telafi uygulamasının paradigmatik geçiş dönemi süreçleriyle ortak dört sorunuyla yüzleştirdiğinden, bunun ortaya konması komplikasyonlara neden olur. Bunlar geçiş dönemi adaletinin bölücü karakterine, birleştirici amaçlarıyla rahatsızlığı telafi edememesine, geçiş dönemi adaletinin yeni adaletsizlik biçimleri uygulamak için kullanılmasına ve son olarak, siyasi afların zorluklarına dair kaygılardır. Bu kaygıların nasıl ele alınabileceği konusunda bazı önerilerde bulunsak da, bunların çözümünün peşinden gitmiyoruz. Bunun yerine, bu soruları ortaya koymanın amacı, kurulu demokratik uygulama ile paradigmatik geçiş dönemi adaleti arasındaki ortaklıkları göstermektir.

1988'de Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi), 1866'da Kraliyet tarafından el konulan 35,508 hektar için şikâyette bulundu. Anlaşma sürecinin iki ana kademesi vardı; Waitangi Mahkemesi'nin çalışmasını, *hapū* ile Kraliyet arasındaki müzakere izledi. Her kademe birkaç adımdan oluşuyordu. Bunlar pratikte birbirleriyle çakışıyordu; dolayısıyla bizim çizgisel temsilimiz biraz yapay. Mahkeme, araştırmasına 1994'te başladı. İlgili taraflar ilk araştırmalarını tamamladıktan sonra Mahkeme "tüm tarafları" iddialarının durumu hakkında görüşmelere sevk etti. Birden fazla Māori aktör veya failin belli bir haksızlık için telafi talep etmesi normaldir ve duruşma öncesi görüşmeler çok tartışmalı olabilir. Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi), daha geniş Ngāti Awa grubuna dahil edilmelerine karşı çıktı ve daha sonra komşu bir grup, Ngāti Rangitahi, teklif edilen herhangi bir anlaşmanın iddiaları üzerinde zararlı etkisi olacağını ileri sürerek itirazda bulundu. Mahkeme, iddia sahibi bireylerin meşru Ngāti Rangitahi yetkilileri olduğu konusunda kuşku uyandırarak itirazı reddetti ve Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) bağımsız bir hak talebinde bulunmasını önerdi.

Priscilla Hayner bir geçiş dönemi hakikat komisyonunun şu temel amaçları olduğunu ileri sürer: haksızlığı kamusal olarak kabul etmek, mağdurların ihtiyaçlarına yanıt vermek, adalete ve hesap verilirliğe katkıda bulunmak, reform önerilerinde bulunmak ve çatışmayı yatıştırmak.⁶⁸ Bu amaçları paylaşan Waitangi Mahkemesi'nin Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) çözümündeki rolü, hakikat komisyonları üzerine çalışanlara tanıdık gelecektir. Hangi iddiaların hükme bağlanacağını belirledikten sonra, Mahkeme duruşmaları yürütmek üzere bir komisyon oluşturdu. Komisyon duruşmalarının karakterinin Māori katılımına engel oluşturacağı konusunda kaygılar vardı. Mahkeme, Māori personele yer vererek (komisyonun en az bir üyesinin Māori olması gerekiyordu) ve mümkün olduğu kadar Māori adetlerine (*tikanga*) uygun çalışarak, katılımı etkileyecek engelleri azaltmaya çalıştı. Komisyon, katılımı teşvik etmek için 37 gün süresince (9'u yerel) 12 duruşma yaptı.⁶⁹ Mahkemenin nihai raporu, duruşmalarda elde edilen kanıtları ve bağımsız tarihsel araştırmalardan çıkan materyali,

⁶⁸ Hayner, 3 numaralı dipnot.

⁶⁹ İlgili kanıtların çoğu *Ngāti Awa* ile varılan ayrı bir anlaşmanın ele aldığı meselelerle ilgiliydi.

ilgili şikâyetleri bir bağlamda ele alan bir anlatıda birleştirdi.⁷⁰ Rapor, ilgili iddiaların gerekçeleri, kapsamı ve geçerliliğini de değerlendiriyor ve anlaşma tavsiyelerinde bulunuyordu.

Sürecin ikinci kademesinde devlet ve iddia sahipleri bir anlaşma üzerinde uzlaştılar. Bu ikinci kademenin ilk adımı, Kraliyet'in Mahkeme'nin tavsiyeleri rehberliğinde hangi iddia sahiplerinin, hangi iddialar hakkında anlaşma yapma yetkisi olduğunu belirlediği “yetkilendirme” prosedürüydü. Bizim örneğimizde Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) Ngāti Awa'dan ayrı bir yetki elde etti. Esas müzakereler üç adımdan oluştu. Birincisi, Kraliyet'in ve *hapū*'nun temsilcileri bir Prensip Anlaşması üzerinde uzlaştılar. İkincisi, kabine onayına sunulmak üzere bir Anlaşma Belgesi geliştirdiler. Bunu *hapū* onayı takip etti. Oy kullanma hakkı olanların yüzde 55'inin katıldığı oylamada, Anlaşma Belgesi yüzde 95.8 oran ile onaylandı. Daha sonra anlaşma parlamentoda yasalaştırılarak imza töreniyle sonuçlandırıldı. Bu gelişmeler olurken, talep sahipleri Ngāti Tuwharetoa Anlaşma Vakfı'nı oluşturdu. Vakıf, telafi yoluyla alınan mülkü yöneten ve yerel hükümette ve geleneksel kabile bölgesinde, toprak kullanımıyla ilgili *hapū* çıkarlarını temsil eden yedi seçilmiş temsilciden oluşan bir kurul tarafından yönetiliyor. Anlaşma süreçleri, katılımcı tartışma, müzakere ve onaylama yoluyla hangi hak taleplerinin karşılanacağını, belli taleplerde bulunmak için kimin yetkili olduğunu ve nihai anlaşmanın ne olacağını belirliyor.

Anlaşma, evrensel tanımlamanın meşrulaştırıcı değerlerini somutlaştırır. Meclisteki yasa, tanımayla başlayarak *hapū*'nun isyankâr olarak yanlış tanındığı pozisyonunu da içerir. Resmî özür, Kraliyet'in topraklara el koyduğu için “koşulsuz özür dilediği” vurgusunu yapar, fakat aynı zamanda “Kraliyet Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) *mana* ve *rangatiratanga*'sının varlığını kabul etmek hususundaki kusurundan dolayı derin nedamet duyar,” diyerek, Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) siyasi bir varlık olarak tanındığını ekler.⁷¹ *Mana* ve *rangatiratanga*, *hapū*'nun siyasi bir fail olarak itibarına, güçlerine ve yetkilerine atıfta bulunur.

Evrensel tanımın tanınma ritüelinin ötesine geçen özyönetim ögesi, telafinin neden Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) siyasi failliğinin kurumsallaşmasını içerdiğini açıklar. Anlaşma sürecinin kendisi katılımcı olmak üzere tasarlanmıştır; ayrıca Kraliyet *hapū*'ya altı arazinin yönetimine katılmasını sağlayan (ve imarını veto etme hakkı tanıyan) “kanuni kabul” ve Parimanhana koruma alanının *hapū*'ya ait olmayan kısmıyla ilgili “çakışan sınıflandırma” hakkını tanımıştır. Dahası *hapū* ile Kraliyet, başka iki koruma alanının danışma komitesinin de ortak üyeleridir. Anlaşma özünde, Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) yerel toprak ve kaynakların yönetiminde devamlı ve belirleyici katılımını sağlayan bir dizi danışma mekanizması yaratır.

Māori siyasi failliğinin kurumsallaşması, paradigmatik geçiş dönemi çalışmalarında yankılanan bir zorluğa karşılık verir. Rama Mani, geçiş dönemi adaleti önlemlerinin nüfusları kurbanlar ve suçlular olarak ayırarak, kenardan tanık olanları nasıl dışarıda bırakabileceğine işaret eder.⁷² Bunun sonucu olarak geçiş dönemi adaleti, üstesinden

⁷⁰ Waitangi Mahkemesi, 20 numaralı dipnot.

⁷¹ Ngāti Tuwharetoa (Bay of Plenty) Claims Settlement Act (Ngāti Tuwharetoa [Bolluk Körfezi] İddiaları Anlaşması Kanunu) (2005), kısım 1, §§ 10–11.

⁷² Rama Mani, ‘Rebuilding an Inclusive Political Community after War,’ *Security Dialogue* 36(4) (2005): 511–526.

gelmeye çalıştığı bölünmeleri destekleyebilir. Benzer bir eleştiri, Waitangi süreci için de geçerlidir. *Hapū* tabanlı siyasi failliğin belirgin olarak tanınması, bunun bölücü potansiyelinden kaygı duyanların direnişiyle karşı karşıyadır. Yeni Zelanda'da bu kaygı, o zaman Muhalefet lideri olan Don Brash'ın 2004'te yaptığı, anlaşma sürecini "bölücü bir eğilim" in parçası olarak tarif eden bir konuşmada ortaya çıkmıştır.⁷³ Cömertçe bakıldığında Brash, makul bir zorluk öne sürer. "*Herhangi bir* belli etnik gruba daha fazla sivil, siyasi ya da demokratik hak tanınması", liberal meşruluk kuramının temelindeki vatandaş eşitliğinin ilkesel tabanını ihlal eder.⁷⁴

Bu kaygıya yanıt vermenin bir yolu, analizin doğru seviyede kurulmasını temin etmektir. Geçiş dönemi adaleti nüfusları bölebilir, fakat eğer kaygımız devletin münasip muamelesiyse, anlaşmazlık ve direniş kendi başlarına kuramsal olarak sorunlu değildir. İnsanların telafi programları hakkında yanlış inançları olabilir. Eğer telafi programları bu inançlara tezat olarak eşit muamele biçimlerini hayata geçiriyorsa, o zaman sorun programda değildir. Tabii kamusal muhalefet, ne kadar iyi gerekçelendirilmiş olsalar da telafi inisiyatiflerinin muhtemel başarısını azaltır. Meşruluk anlatısı burada destekleyici bir kaynak sağlar. Geçiş dönemi adaletinin meşruluk kuramı, vatandaşlar olarak devletten destek ister; bunların ortaklıklarına, *res publica*'ya bakar. Kuram, tarihsel adalete ortak bir kaygı olarak verilen resmî karşılıkları görmenin bir yolunu sağlar.

Bölünme sorununun, kendisinin bir yansıması olarak, yerellik bağlamında özellikle zorlu olan birlikle ilgili kaygısı vardır. Yerli halkların kendi kaderini tayin hakkına yapılan sömürgeci saldırı, otoritenin yaptığı bir haksızlıktır. Belli dereceye kadar yetkilendirme, anlaşmanın parçasıysa da, Yeni Zelanda Ngāti Tuwharetoa'nın (Bolluk Körfezi) egemenliğini tanımaz ve bunu yeniden tesis ediyormuş gibi görünmeye de çalışmaz. Başka yerlerde zor olan sorun, yakın tarihteki kökenleri kolonyal şiddete dayanan yerleşimci devletler için varoluşsaldır. Fakat başarılı telafinin *status quo ante*'yi (geçmişteki statükoyu) tekrar sağlamak olduğunu düşünmek makul değildir ve bizim tanımımız alternatif bir standart için kaynaklar sağlar. Avrupa'nın dinsel çatışmalarının bir çocuğu olarak liberal kuram, uyuşmazlığa yabancı değildir. Liberal meşruluk kuramı, derin farklılıklarla ayrılmış insanlar arasında ortak bir siyasi hayatın kabul edilebilir temellerini kurmakla ilgilenir. Dahası, meşruluk kademeli olduğundan, devlet kuramı ütöpik değildir; geçiş dönemi süreçleri tam bir meşru devletle sonuçlanmadan da meşrulaştırıcı olabilir. Özyönetim hükümleri de, daha fazla gelişmenin olası yollarından biri olarak çözüm anlaşması sürecinin, Yeni Zelanda'nın egemenliğini kökten çoğullaştıran bir süreç olarak alternatif (fakat tartışmaya açık) bir okumasına imkân tanır. Tanım, meşrulaştırıcı telafinin, devleti hem siyasi çoğulculuğuyla hem de tamı tamına bir meşruluğun gerisinde oluşuyla işaretlemesi için alan tanır.

Finansal açıdan çözüm anlaşması, topraklara el koyulmasının *hapū*'nun "refahına, ekonomisine, çevresine ve gelişmesine" zarar veren etkisini tanır.⁷⁵ Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) "sonraki gelişmeler için bir platform olarak ekonomik temeli yeniden

---

⁷³ Don Brash, 'An Address to the Orewa Rotary Club,' *New Zealand Herald*, 27 Ocak 2004. Ayrıca bakınız: Roger Openshaw ve Elizabeth Rata, der., *The Politics of Conformity in New Zealand* (Auckland: Pearson, 2009) içindeki makaleler.

⁷⁴ Brash, 72 numaralı dipnot.

⁷⁵ Ngāti Tuwharetoa (Bay of Plenty) Claims Settlement Act (Ngāti Tuwharetoa [Bolluk Körfezi] İddiaları Anlaşması Kanunu) (2005), kısım 1, § 10.

kurmaya” yardımcı olmak üzere 10.5 milyon NZD almıştır.⁷⁶ Anlaşma, gayrimenkul mülkiyet haklarını da içerir ve *hapū*'ya bir kısmı koruma alanı olarak kalan 66 hektarın yanında, Matatā Yaban Hayatı Sığınağı'nda kamp yapma ve yiyecek toplama haklarını verir. Son olarak anlaşma, jeotermal enerji santrali satın alma hakkını içerir. 2005'te *hapū* bu hakkı kullanarak Kawerau Jeotermal Enerji Santrali'ni satın almıştır. Bu ilk satın alma, *hapū*'yu bölgedeki jeotermal kaynakları daha da geliştirecek konuma yerleştirmiş ve 2010'da Ngāti Tuwharetoa (Bolluk Körfezi) piyasaya daha fazla jeotermal kapasite sağlamıştır.

Bazı eleştiriler paradigmatik geçiş dönemi adaleti uygulamalarının neoliberal reformla önemli yakınlıkları olduğunu öne sürer.⁷⁷ Örneğin geçiş dönemi idari reformları genellikle hem ekonomik üretimin hem de kamu hizmeti sağlamanın pazara açılmasıyla ilgilidir. Geçiş dönemi adaleti 'neoliberal bir dünya düzeninin içgüdülerini yansıtırken' ahlaki içeriği (geçiş dönemi adaleti *adaletli* olduğunu iddia eder), 'başka alternatiflerin tartışılmasını susturmaya' çalışır.⁷⁸ Çözüm anlaşması süreçleri benzer bir iki yönlü eleştiriyle karşı karşıyadır. Annette Sykes “neo-liberal bir ajanda”nın, kamuya ait varlıkları özelleştirmek için tarihsel adalet taleplerini kullandığını öne sürer.⁷⁹ Kısmen anlaşma sürecinin talepleriyle hareket eden *iwi* ve *hapū*, tuhaf kurumsal ve siyasi belediyeler haline gelmiştir ve artan kamu hizmeti sağlama sorumlulukları kısmi özelleşmelerinin yansımasıdır. Eleştirinin ahlaki tarafını geliştiren Sykes, yerli hakları lisanının, yerleşen sınıf ayrılıklarını kollamak için şirket eliti tarafından kullanıldığını öne sürer. Sykes'ın iddiaları örneğimizce reddedilmemektedir. Anlaşmanın finansal yararlarına rağmen *hapū*'nun gelir ve işgücüne katılım oranları ulusal ortalamanın oldukça altındadır.⁸⁰ Telif belki de Māori'leri, siyasi hâkimiyeti pazarın zorunluluğu olarak yeniden çerçeveyeleyen dolaylı bir neokolonizasyon biçimini tasdik etmeye yöneliyor. Neoliberalizm liberalizmle aynı değildir. Neoliberalizm pek çok açıdan geleneksel liberal kurama karşı durur ve evrensel tanımın kendisi hem anlaşma sürecinin içinde bulunan hem de süreç sonucu ortaya çıkan eşitsiz yapılara karşı koymak için kaynaklar sağlayabilir.

Son tartışma noktamız hakların meşrulaştırıcı değeriyle ilgilidir. Eleştirel araştırmalar, sorunları hak meseleleri olarak çerçeveye almanın telif politikalarını biçimlendirişine bakar.⁸¹ Bu eleştiri deşışkendir ve biz anlaşmanın meşrulaştırıcı değerlerle nasıl bütünleşik olduğu üzerine yürüttüğümüz tartışmamızı, hakların telif uygulamasını sınırladığı yönündeki tek yönlü sorulara bakarak sonuçlandırıyoruz. Anlaşma Belgesi, hükümlerini haklara saygının bir uygulaması -*hapū*'nun bütün tarihsel hak talepleri üzerinde adil ve nihai bir şekilde anlaşılması- olarak tarif eder.⁸² Ama çoğu geçiş dönemi

⁷⁶ Paul Goldstone, *Treaty of Waitangi Settlements Process* (Wellington, New Zealand: Parliamentary Library, 2006), 16.

⁷⁷ Michael Humphrey ve Estela Valverde, 'Human Rights Politics and Injustice: Transitional Justice in Argentina and South Africa,' *International Journal of Transitional Justice* 2(1) (2008): 83-105'teki tartışmaya bakınız.

⁷⁸ Ian Taylor, 'What Fit for the Liberal Peace in Africa?' *Global Society* 21(4) (2007): 555-556.

⁷⁹ Annette Sykes, 'The Politics of the Brown Tables, the 2010 Bruce Jesson Lecture,' http://img.scoop.co.nz/media/pdfs/1011/Annette_Sykes_Lecture_2010.pdf (10 Şubat 2013'te erişildi).

⁸⁰ Yeni Zelanda İstatistikleri'nde bulunan 2006 nüfus sayımı verilerini kullanarak <http://www.stats.govt.nz/> (29 Eylül 2012'de erişildi).

⁸¹ Richard A. Wilson, 'Reconciliation and Revenge in Post-Apartheid South Africa: Rethinking Legal Pluralism and Human Rights,' *Current Anthropology* 41(1) (2000): 75-98.

⁸² Ngāti Tuwharetoa (Bay of Plenty) ve Majesteleri Yeni Zelanda Kraliçesi 'Deed of Settlement of the Historical Claims of Ngāti Tuwharetoa (Bay of Plenty)' (6 Haziran 2003), bölüm 1.9,

adaleti programında olduğu gibi, anlaşma tam tazminat sağlamaz. Anlaşma iki yönden sınırlıdır. Birincisi, bütün taraflar anlaşmayı kısmi tazmin olarak tanır; Anlaşma Belgesi, hak talebi sahiplerinin “Yeni Zelanda'nın gelişmesine katkıda [bulunmak amacıyla] tam telafiden” feragat ettiğini belirtir.⁸³ İkinci sınır, devredilebilir mülkiyete geçmişte getirilen kısıtlamadır. Yalnızca kamu arazileri vardır. Haksız edinilmiş özel mülkiyet iadeye karşı korunmuştur.

Özel mülkiyete genişletilen affi, paradigmatik bağlamlarda genişletilen cezai aflarla analoji halinde görmek cazip gelebilir. Pek çok otorite cezai affi, korunanlar tarafından oluşturulan tehdidin geçiş dönemi devletine dayattığı istenmeyen, fakat kaçınılmaz bir durum olarak görür. Af, haksız bir pazarlıktır, huzur elde etmek adına adaleti vermektir.⁸⁴ Ancak alternatif tanımlamalar, aflara ahlaki bir gerekçe arar. Bunlar affin adaletten uzak düştüğü argümanına, affin kendisinin ilkeli gerekçeleri yansıtabileceğini öne sürerek karşılık verirler.⁸⁵ Bu tartışma, geçiş dönemi adaleti literatürünün sürekliliğini en çok koruyan tartışmalardan biridir ve kurulu demokrasilerin uygulamaları için de eşit derecede geçerlidir.

Yeni Zelanda'nın politikasına pragmatik olarak bakmak kolaydır. Af, Waitangi sürecini, mülklerini tehdit etmediği müddetçe iyi niyetli bir şekilde görmezden gelen güçlü mülk sahiplerinin çıkarlarını korur. Yine de, af da ilkeli bir okumaya açıktır. Mülkiyet hakları, insanların beklentilerinin, çıkarlarının ve amaçlarının dayandığı önemli değerleri temsil eder. Haklar bağımsız bir meşrulaştırıcı yarar oluşturmakla kalmaz, hakların varlığı evrensel tanımın diğer üç değerine doğru da dallanıp budaklanır. Ve son olarak, adaletsizlik nadiren ilga edilse de, haklar daimi değildir ve yerli halkların mülksüzleştirilmesini haksız yapan nedenlerin pek çoğu, bugün haksızca edinilmiş mülkiyetin şimdiki sahipleri için de aynen geçerlidir.⁸⁶ Özel mülkiyetin tazmini basitçe yeni adaletsizlik biçimlerini somutlaştırabilir. Fakat devlet malına uygulandığında bu argümanın pek gücü yoktur. Devletin bireysel failleri karakterize eden beklenti, amaç ve çıkarları yoktur. Son tahlilde kamu mülkü tamamen emanet bir gerekçelendirme elde eder; devlet tarafından vatandaşların yararı için elde tutulur. Özel mülkiyeti dahil etmemenin gerekçelendirilmesi ilkesel sebeplere dayanıyorsa, mevcut uygulama huzur karşılığında ilkeleri vermez; bunun yerine çatışan meşrulaştırıcı değerler için itibarı dengede tutar.

Makalenin bu son kısmı, Waitangi Anlaşması çözüm prosedürlerinin, devletin haksızlıklarına cevap veren süreçler yoluyla evrensel tanımın meşrulaştırıcı değerlerini somutlaştırma biçimlerinden bazılarını belirleyerek münasip tanıma, özyönetim, rasyonel tercih ve adalet (haklar) ile ilgili mekanizmalarına bir bakış sunmuştur. Aynı zamanda bu cevaplar karşısında öne sürülebilecek, telafinin birliği bozduğu, birlik gerektirdiği, yeni tanınmazlık ve adaletsizlik biçimlerini somutlaştırdığı ve haklara eşitlikçi olmayan bir saygı konusunda suç ortağı olduğu gibi potansiyel eleştirileri de ortaya koymuştur. Bu eleştirinin ana hatları, paradigmatik geçiş adaleti literatüründen

---

<http://nz01.terabyte.co.nz/ots/DocumentLibrary/NgātiTuwharetoa%28BayofPlenty%29DeedofSettleme nt.pdf> (10 Şubat 2013'te erişildi).

⁸³ A.g.e., bölüm 1.8(c)-(d).

⁸⁴ Mark Freeman, *Necessary Evils: Amnesties and the Search for Justice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

⁸⁵ Amy Gutmann ve Dennis Thompson, 'The Moral Foundations of Truth Commissions,' Rotberg ve Thompson içinde, 64 numaralı dipnot.

⁸⁶ Jeremy Waldron, 'Superseding Historic Injustice,' *Ethics* 103(1) (1992): 4-28.

çıkır. Bu ana hatların kurulu devletlerdeki telafi için geçerli olmaları sınıflandırmacı argümanı güçlendirirken, aynı zamanda bir meşrulaştırma kuramının potansiyel cevaplar için nasıl kaynak sağladığını da gösterir.

Sonuç

Bu makale, birbirini destekleyen iki iddiayı takip eder. Makalenin sınıflandırmacı kanısınca uygulamadaki benzerlikler, rejimler arası bağlam, meşrulaştırıcı işlev ve ortak eleştiriler kurulu demokrasilerin telafilerinin, geçiş dönemi adaletinin bir biçimi olabileceğini gösterir. Bu sınıflandırıcı iddianın bağımsız bir çıkarı olsa da, argümanın ağırlığı kuramsaldır ve sınıflandırıcı iddiayı geçiş dönemi adaletinin, meşrulaştırıcı işleviyle nasıl tanımlanabileceğini aydınlatmak için kullanır. Makale, Waitangi sürecini önce Yeni Zelanda'nın rejim geçişi içinde konumlandırarak, geçiş dönemi adaletinin otoritenin haksızlığı tarafından yaratılmış olan gayri meşrulaştırma sorunu üstünde nasıl çalıştığını inceler. Otoritenin haksızlıkları, siyasi otoritenin meşrulaştırıcı temellerini zedeler. Geçiş dönemi adaleti, bu soruna meşrulaştırıcı değerleri somutlaştıran mekanizmalar yoluyla cevap verir. Özünde basit olan argüman, önemli derecede içsel karmaşıklık içerir ve buradaki kısacık taslağımız daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulduğunun altını çizer. Şimdiye kadar literatür, meşruluğun mantıklı tanımlarından çok sosyolojik tanımlarıyla meşgul olmuştur. Siyasi meşruluğun rejimler arası tamirati, geçiş dönemi adaletinin şüphesiz tek rolü değildir ve bu işlev geçiş dönemi adaleti kuramını temellendirecek sağlam, mantıklı bir bakış açısı sağlayarak alanı birleştirmek üzere ümit verir.